

In Nederland leven zeehonden normaal gesproken in zoute wateren, maar soms worden ze in zoet water gezien. Als een zeehond in binnenwateren zwemt is dit vaak in de (zoute) Delta, maar soms ook in het zoete IJsselmeer. Ze vinden hier voldoende vis, maar het IJsselmeer is wel riskant vanwege het grote aantal warnetten en fuiken.

Tekst Mardik Leopold, Esmee Ros, Eileen Heße, Simon de Vries, Piet Wim van Leeuwen (IMARES), Ivanna Nijenhuis, Joeske IJzer (Universiteit Utrecht)

Wat zoekt een grijze zeehond in het IJsselmeer?

Al wat ademt gaat een keer dood, maar bij het vinden van een dode grijze zeehond in het IJsselmeer gaan toch de wenkbrauwen omhoog. Wat zoekt zo'n zeehond in het zoete binnenwater? Vis! Maar waarom is hij (of zij) dood? En kunnen we van het dode dier nog iets leren? Op 24 september 2012 werd een volwassen vrouwtje van 112 kilo gevonden bij Breezanddijk, aan de zoete kant van de Afsluitdijk. Ze bleek zich tegoed te hebben gedaan aan een verscheidenheid aan zoetwatervissen. Nooit eerder werd het dieet onderzocht van een grijze zeehond uit het binnenwater.

SECTIE

Regelmatig worden zeehonden in het IJsselmeer gezien, maar meestal gaat het om gewone zeehonden¹. Op www.waarneming.nl zijn slechts elf grijze zeehonden te vinden (1995-2011), allemaal langs de Afsluitdijk. Dit gebied zit echter vol gevaren voor zeehonden: er staat om de paar honderd meter

een grote fuik. Fuiken in de Waddenzee zijn verplicht voorzien van een keerwant, waar vissen wél, maar zeehonden niet doorheen kunnen. In het IJsselmeer "komen zeehonden niet voor" en wordt dus geen keerwant gebruikt. Een (beschermde) zeehond die het IJsselmeer opzweemt loopt dus gerede kans te verdrinken, en dit is de zeehond van Breezanddijk vermoedelijk overkomen.

De zeehond is naar de Faculteit Diergeneeskunde in Utrecht overgebracht voor sectie. De zeehond bleek drachtig en in goede lichaamsconditie. Ze had al enige tijd dood rondgedreven en was behoorlijk rot. Hierdoor kon de doodsoorzaak niet met 100% zekerheid kon worden vastgesteld, maar ze was vermoedelijk verdrinken. Het dier had een streepvormige indruk rond de nek en hals, met ter plaatse onderhuidse bloedingstoringen.

Uit de maag en darmen zijn de harde skeletdelen van vissen verzameld en gedetermineerd, zoals otolieten (gehoorsteentjes) en keeltanden. Dit zijn de hardste onderdelen van vissen² die in paren voorkomen, en die in de maag van viseters het langst bewaard blijven. Ze zijn in iedere vissoort anders van vorm, wat ze geschikt maakt om verteerde vissen nog te determineren. Het aantal gegeten vissen, althans die waarvan nog resten in maag en darm aanwezig waren, is bepaald door paren otolieten of keeltanden bij elkaar te zoeken en het aantal paren op te tellen bij de overblijvende enkelingen. Ook de overige visbotjes zijn gedetermineerd en geteld. Hieruit bleek dat van slechts twee vissen (snoekbaarzen) de beide otolieten ontbraken. Omdat otolieten en keeltanden met de vis meegroeien, kunnen ze ook gebruikt worden

om de lengte en de massa van de gegeten vissen te bepalen³.

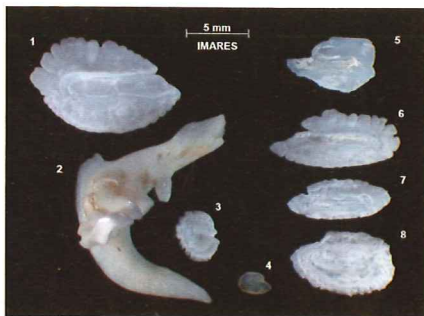
PROOIKEUZE

Van het dieet van grijze zeehonden in de Noordzee is het nodige bekend. Allerlei vissoorten staan op het menu, zowel plat- als rondvissen, van groot (kabeljauw) tot klein (zandspiering). Af en toe eten ze ook vogels en zelfs bruinvissen³. In de zoetere delen van de Oostzee eten ze bovendien zoetwatervissen als karper- en baarsachtigen en snoek. Grijze zeehonden zijn dus flexibel en de vraag is nu welke vissoorten er in het IJsselmeer op het menu staan. In de maag van de zeehond vonden we de resten van zes verschillende vissoorten; in de darm vonden we nog een otoliet van een zevende: een kleine paling.

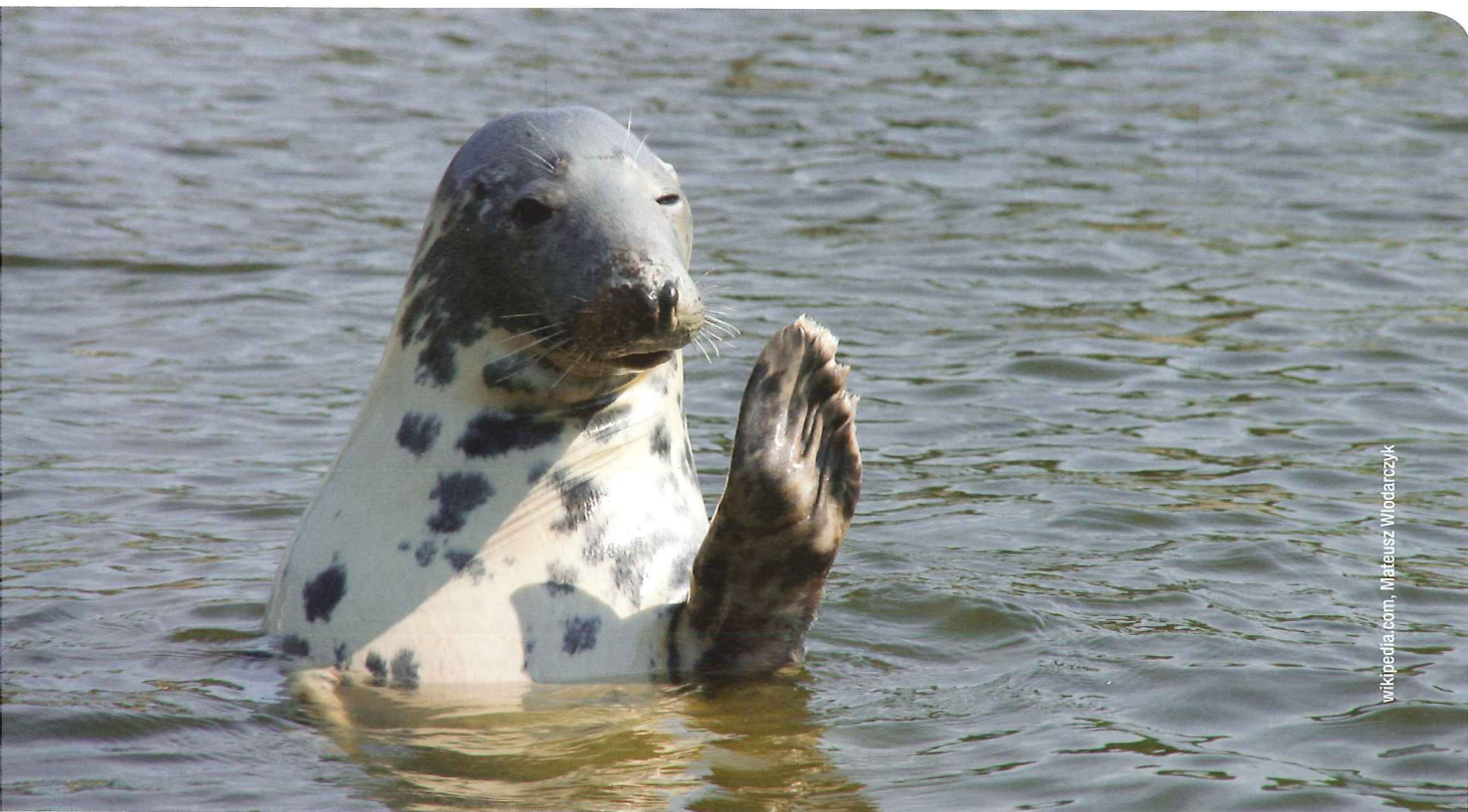
Het dieet was dus verrassend divers, met baars, bot, pos, snoekbaars en spiering als de belangrijkste prooien. Zelfs een van de laatste palinkjes in het IJsselmeer werd nog door deze zeehond gevonden. Het dieet vertoont grote overeenkomsten met dat van de numeriek belangrijkste visetende vogels op het IJsselmeer⁴, al is er geen enkele vogel die relatief zoveel snoekbaars eet. De zeehond had dus een sterke voorkeur voor snoekbaars, of trof vlak voor haar dood net een schoolje snoekbaarzen vrijwel even groot waren, namelijk 13,9 tot 15,8 centimeter lang, wijst hier mogelijk op.

ZEEHONDEN AANMELDEN

Uit dit onderzoek blijkt dat een grijze zeehond prima voedsel kan vinden in zoet water. Onze ene grijze zeehond bestreek



Otolieten (gehoorsteentjes) en een keeltand (2) van de gevonden prooi-soorten: 1 pos, 2 en 3 blankvoorn, 4 paling, 5 spiering, 6 baars, 7 snoekbaars, 8 bot.




wikipedia.com, Mateusz Włodarczyk



Esmee Ros staat op het punt om 112 kilogram zeehond in de auto te tillen. Beeld Piet Wim van Leeuwen

vrijwel het hele prooispectrum van alle vis-etende vogels op het IJsselmeer. Net als naar vis duikende vogels, loopt een zeehond op het IJsselmeer gerede kans in een visnet te verdrinken. Vanwege het geringe aantal zeehonden dat het IJsselmeer bezoekt, lijkt het onwaarschijnlijk dat fuiken hier ook voorzien zullen worden van keerwant. Een bezoekje aan de Nederlandse binnenwateren betekent dus een risico voor zeehonden.

Zo staat op <http://www.zeezoogdieren.org/wordpress/?p=9406> een bericht van sterfte van grijze zeehonden in de Grevelingen. Ook hier wordt verdrinking in fuiken vermoed, maar werden de dode dieren niet verder onderzocht.

Zeehonden blijken opvallend gemakkelijk aan de kost te kunnen komen, ook in zoetwater, iets dat wellicht voorspelbaar was gezien hun brede voedselspectrum in zee. Toch gaat dit onderzoek nog maar over één dier en we willen er voor pleiten om ook andere dode gevonden zeehonden te laten onderzoeken. Het is belangrijk dat dode zeehonden niet regelrecht naar destructie gaan, maar bijtijds worden aangemeld. 

Meld aangespoelde zeehonden bij www.zeezoogdieren.org of www.waarneming.nl. Altijd met datum, correcte plaatsaanduiding en het liefst met foto. Of neem contact op met de auteurs van dit artikel, bij IMARES.

LITERATUUR

- 1 Verheyen D.A.M., Verdaat H., IJzer J., Brasseur S.M.J.M. & Leopold M. 2012. Harbour seals (*Phoca vitulina*) in Dutch inland waters: an overview of reported sightings and some first data on diet. *Lutra* 55: 89-99.
- 2 Leopold M.F., van Damme C.J.G., Philippart C.J.M. & Winter C.J.N. 2001. Otoliths of North Sea fish: interactive guide of identification of fish from the SE North Sea, Wadden Sea and adjacent fresh waters by means of otoliths and other hard parts. CD-ROM, ETI, Amsterdam.
- 3 Haelters J., Kerckhof F., Jauniaux T. & Degraer S. 2012. The Grey Seal (*Halichoerus grypus*) as a predator of Harbour Porpoises (*Phocoena phocoena*)? *Aquatic Mammals* 38: 343-353.
- 4 Noordhuis R. (red.) 2010. Ecosysteem IJsselmeergebied: nog altijd in ontwikkeling. Trends en ontwikkelingen in water en natuur van het Natte Hart van Nederland. Rapport Rijkswaterstaat/Deltares, Lelystad, IJsselmeer (Tabel 5.6.2).

Tabel 1. Aangetroffen prooisorten: aantallen en gemiddelde lengte, met per soort de gesommeerde massa (gram) en energie inhoud (kilojoule).

Soort	Aantal	Gemiddelde lengte (cm)	Totale Massa (gram)	Totale energie (kj)
Baars	16	13.2	558	2847.76
Bot	4	21	404	2340.92
Pos	11	12.8	293	1637.96
Snoekbaars	14	13.9	238	1580.93
Spiering	14	11.4	196	1041.33
Blankvoorn	4	12.8	80	406.28
Paling	1	18.7	10	82.28
Totaal	64	13.4	1779	9937.46